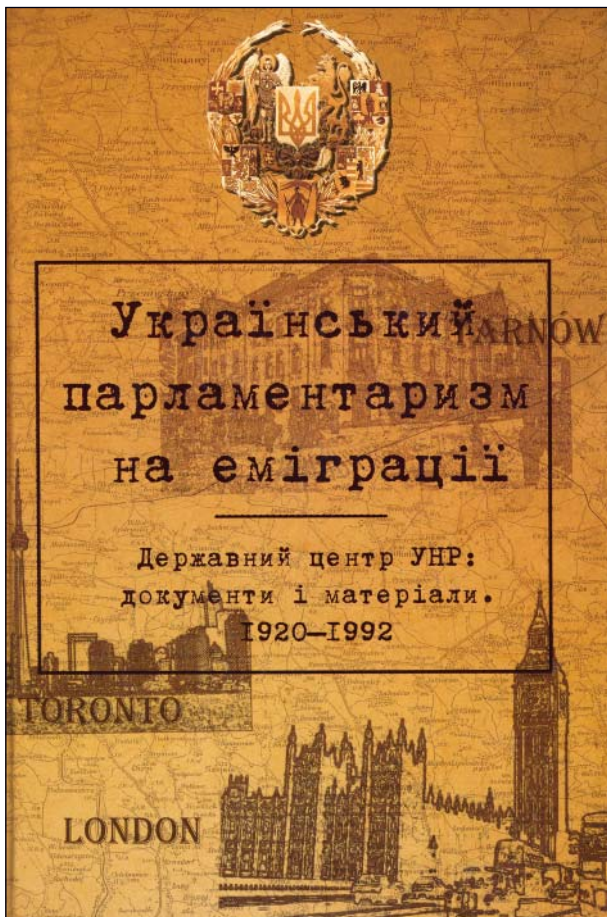

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ «УКРАЇНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТАРИЗМ НА ЕМІГРАЦІЇ. ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР УНР: ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ. 1920–1992» / УПОРЯДНИК В. ЯБЛОНСЬКИЙ. – К.: ВИДАВНИЦТВО ІМЕНІ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ, 2012. – 840 С.

Українська політична еміграція ХХ століття – маловідомий в Україні соціально-культурний феномен. Проте вона впродовж тривалого часу виступала потужним чинником у боротьбі українців за політичну незалежність. З точки зору збереження, тяглості української державної традиції особливо важливою є діяльність Державного центру УНР в екзилі (еміграції). Попри складність життя вигнанців за кордоном, ця інституція понад сім десятиків років несла державно-правну традицію незалежної української держави.

Цілком логічно може постати запитання: яка доказовість таким твердженням? Наголосимо лише на одному складнику. Важливість діяльності ДЦ УНР, нехай і опосередковано, підтверджується шаленою ідеологічно-пропагандистською кампанією щодо дискредитації сповідуваного ним ідеї незалежності України, її носіїв – «петлюрівців», що проводилася як в Україні, загалом у Радянському Союзі, так і за кордоном протягом усього часу існування СРСР.

Різноманітність форм і методів діяльності Державного центру за відновлення УНР була досить широкою. Цікавим, зокрема, є досвід еміграційних передпарламентів. Саме цій проблемі присвячена книга «Український парламентаризм

на еміграції. Державний центр УНР: документи і матеріали, 1920–1992», яка нещодавно побачила світ у київському видавництві імені Олени Теліги. Обшири збірки документів як за об'ємом, так і, що найголовніше, за інформативною насиченістю стосуються діяльності українських еміграційних організацій – Ради Республіки (1921 р.) та Української Національної Ради (1948 – 1992 рр.). Відразу констатуємо, що подібні видання джерел, на жаль, з'являються не так часто, як того б хотілося дослідникам. Книга, безумовно, цікава. Унікальність збірника в його багатогранності. Видання – це одночасно і серйозний історичний екскурс, і своєрідний документований посібник з державної політики, і цілий масив документів, раніше не відомих широкому загалу в Україні. Принагідно зауважимо, що невелика за обсягом передмова до видання вирізняється свіжістю думки та цікавими концептуальними підходами до розуміння широкого кола проблем, які порушуються у книзі.

Привертає увагу змістовність книги. Вона наповнена документами і матеріалами Ради Республіки (Тарнів, 1921) та Української Національної Ради (Аугсбург, Мюнхен, Лондон, Філадельфія, 1948–1992 рр.), що відклалися у фондах архівів та бібліотек України, Польщі, Франції. До розділу, присвяченого Раді Республіки, увійшли протоколи, універсали, постанови, накази. Правомірно, що документи подані у хронологічному порядку: підготовчий період (грудень 1920 р. – січень 1921 р.), період власне діяльності передпарламенту (березень–серпень 1921 р.) та кілька документів, що стосуються Ради Республіки після припинення її існування. Як зазначає упорядник збірника Василь Яблонський, із 34 протоколів засідань (пленумів) Ради Республіки вдалося віднайти лише 19, з яких два – у фрагментарному вигляді. Однак навіть представлені документи дають достатнє уявлення про роботу Ради Республіки.

Доба Української Національної Ради презентована у книзі протоколами десяти (з одинадцяти) сесій УНР. Більша частина наведених матеріалів – це передруки з офіційних видань Державного центру УНР, кілька протоколів є робочими матеріалами «першого прочитання». Проте кожен із цих документів по-своєму досить цінний для дослідників.

Переважає більшість документів, з якими знайомить видання, публікується вперше в Україні. Зібраний у книзі масив унікальних матеріалів, що охоплюють понад сім десятиліть життя української політичної еміграції, розкриває досвід діяльності Державного центру Української Народної Республіки в екзилі. Зокрема, переконливо засвідчується неперервність демократичних традицій українського парламентаризму та державності упродовж ХХ століття, окреслюється роль Державного центру як носія української державницької ідеї на

часовому проміжку від Української Народної Республіки до незалежної України. І це дійсно так. Державний центр УНР в екзилі, як підтверджують документи, докладав багато різнопланових, конкретних і, що найбільш важливо, практичних зусиль для відродження української державності. Тому символічною стала передача 22 серпня 1992 р. экс-президентом Державного центру Української Народної Республіки в екзилі М. Плав'юком своїх повноважень першому президентові України Л. Кравчуку. У передмові до видання В. Яблонський справедливо зазначає: «Передача повноважень і припинення діяльності еміграційного Державного центру засвідчили завершення його місії та правонаступність Української Народної Республіки і сучасної Української держави. Цей акт має виключне політичне, правове, історичне та світоглядне значення для розуміння генези української державності та формування сучасної національної ідентичності».

Мовою документів книга доводить, що Україна належить до Європи не лише географічно, але й політично. Парламентаризм – явище європейське, виплекане багатовіковим політичним розвитком Старого Світу. Українська Центральна Рада, Трудовий Конгрес, Рада Республіки – це, власне, складові українського парламентаризму. Безперечно, останній відмінний від класичного європейського. Проте він органічно був присутнім на європейському політичному ландшафті, багатьма нитками зшитий із загальноєвропейськими політичними процесами.

Наголосимо на вагомості збірника «Український парламентаризм на еміграції» для розвитку історичної науки. Це фундаментальне видання вводить у простір історичних джерел величезну кількість документів, котрі у майбутньому, поза всяким сумнівом, стануть об'єктом прискіпливої уваги багатьох дослідників. У цьому плані необхідно звернути увагу на велику роботу упорядника з виявлення документів і матеріалів, загалом високий археографічний рівень видання.

Публікація архівних матеріалів – це завжди подія в науковому житті. Оскільки архіви зберігають документи, котрі містять своєрідний генетичний код нації, рецензована книга на часі ще й з огляду на її глибоко повчальний характер. Адже вона стосується тривалого періоду українського державотворення, в якому траплялися не тільки перемоги, а й невдачі. Так, збірник яскраво демонструє, як через небажання піти на компроміс, відсутність консенсусу в своєму середовищі у 1947–1950 рр. українська політична еміграція фактично втратила реальний шанс на створення спільного фронту національно-визвольної боротьби. Тоді партійні інтереси різних політичних груп досить часто брали гору над інтересами загальноукраїнськими. Але, попри усі негаразди, діячі Державного центру як справжні патріоти завжди віднаходили в собі сили продовжувати працю в ім'я України.

З огляду на це видання є, з одного боку, пересторогою, а з другого – настановою до дій для нинішнього та прийдешнього покоління

українських державотворців. Хочеться вірити, що теперішні та майбутні політики зважатимуть на досвід своїх попередників і керуватимуться не партійними або груповими інтересами, а виключно інтересами та потребами держави і суспільства, віднайдуть у собі сміливість та волю відстоювати цінності парламентаризму за будь-яких обставин. Очевидно також, що осмислення непростого досвіду українського парламентаризму в еміграції стане корисним для плідного обговорення шляхів розвитку сучасної Української Держави.

Видання, безумовно, має неабиякий аксіологічний потенціал. Книга повертає читача до драматичних подій минулого та історичних постатей, котрі боролися за державну незалежність. Незважаючи на численні перипетії емігрантського буття, внутрішні конфлікти, зовнішній пресинг, їхні ідеї підтвердили свою життєдайність у боротьбі з тоталітарною комуністською ідеологією. Ця відданість ідеалам державності та демократії має стати прикладом для наслідування та виховання молодого покоління в сучасних умовах глобалізаційних викликів, домінування споживацької моралі та комерціалізованого світосприйняття.

Збірник матеріалів, окрім осмислення минулого, покликаний спонукати до усвідомлення необхідності зміцнення демократичних засад у сучасній Українській Державі. Зокрема, через завершення декомунізації й десовєтизації державного механізму та світогляду. В означеному контексті видання цілком спроможне впливати на формування національної самосвідомості українців на тлі новітніх потуг відродження різного роду імперських забаганок, у тому числі так званого «русского мира».

Аналіз документів Державного центру УНР в екзилі підводить до висновку щодо природності цінностей парламентаризму для української політичної нації. Це важливо зазначити з огляду на драматичний перебіг історичних подій упродовж ХХ століття. У той час, коли на європейському континенті формувалися тоталітарні режими, українська еміграція прагнула зберегти найкращі принципи демократичної традиції. Без перебільшення можна стверджувати, що Державний центр УНР в екзилі зберігав для майбутніх поколінь українців саму ідею парламентаризму протягом ХХ століття. Відповідно, це робить збірку матеріалів безцінною як з наукової, так і з пізнавальної точок зору.

Світоглядний та науковий потенціал цієї книги – значний доробок у розвитку українознавства. Книга на всю широчінь відкриває шляхи для майбутнього виявлення джерел з означеної тематики. Видання, безперечно, зацікавить широке коло істориків, політиків, громадських діячів та тих, хто цікавиться історією України і небайдужий до майбутнього Української Держави.

Григорій САВЧЕНКО

кандидат історичних наук,
професор кафедри новітньої історії України
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка